

OPRACOWANIA

lektur uzupełniających

AGATHA CHRISTIE

MORDERSTWO W ORIENT EXPRESSIE

Streszczenia lektur uzupełniających

Charakterystyki i problematyka

Odpowiedzi na pytania z testów i sprawdzianów

AGATHA CHRISTIE

Biografia

Agatha Christie* była angielską autorką powieści kryminalnych i obyczajowych. Urodziła się **15 września 1890 r.** w Torquay. Po śmierci ojca zaczęła jeździć z matką po świecie, co zapoczątkowało jej pasję podróżowania. W czasie I wojny światowej pracowała jako technik farmaceutyczny, stąd jej znajomość trucizn, którą wykorzystywała w powieściach. Napisała kilkadziesiąt kryminałów oraz kilka powieści obyczajowych pod pseudonimem Mary Westmacott. Pisarka stworzyła postacie literackie dwojga detektywów – Herculeśa Poirota oraz panny Marple. Wiele powieści Agathy Christie zostało zekranizowanych i zainscenizowanych. Autorka zmarła **12 stycznia 1976 r.** w Wallingford.

” MORDERSTWO W ORIENT EXPRESSIE

Czas i miejsce akcji

Akcja rozgrywa się w drodze Herculeśa Poirota **pociągiem z Aleppo do Londynu, prawdopodobnie na początku lat 30. XX w.** (o czym świadczą m.in. wzmianki o prohibicji w Stanach Zjednoczonych oraz wielkim kryzysie gospodarczym). Główny wątek powieści, tj. śledztwo w sprawie morderstwa, toczy się w wagonach sypialnym oraz restauracyjnym luksusowego pociągu **Simplon Orient Express relacji Sztambuł-Calais, który utknął w zaspach śnieżnych między Vinkovci a Brodem (na terenie Jugostawii).**

Bohaterowie

Hercules Poirot – bohater główny, Belg, pracuje jako detektyw. Jest niskiego wzrostu, ma jajowatą głowę i obfite, starannie wypielęgnowane wąsy. Dba o swój wygląd, ubiera się starannie i elegancko. Żle znosi zimno, dlatego starannie opatula się kilkoma warstwami odzieży, zanim wyjdzie na zewnątrz. Mówi płynnie po francusku, angielsku i niemiecku, co ułatwia mu porozumiewanie się ze zróżnicowanymi narodowościowo pasażerami pociągu. Jest baczny obserwatorem, mimowolnie przygląda się aparycji i zachowaniu otaczających go ludzi. Poirot nie narzeka na brak środków do życia, podejmuje się tylko tych spraw, które wzbudzają jego zainteresowanie. Można powiedzieć, że niespodziewane sekwencje wydarzeń i dodatkowe komplikacje sprawiają mu przyjemność, nie pozwalają się bowiem nudzić. Nie jest zwolennikiem klasycznych metod detektywistycznych, zajmuje się raczej psychologią zbrodni (*Szukam śladów w psychice, nie zaś w odciskach palców czy popiele z papierosów*). Z drugiej strony zna nietypowe sposoby na zebranie śladów, odczytuje tekst ze spalonego skrawka papieru za pomocą lampki spirytusowej, drutu oraz szczypiec do kręcenia włóśców. Na miejscu zbrodni wykazuje niezwykłą spostrzegawczość, zauważa różnice pomiędzy dwiema zapatkami w popielniczce. Ze względu na brak możliwości zweryfikowania zeznań świadków postępuje wyłącznie drogą dedukcji. Uważa, że najważniejsza część śledztwa toczy się w głowie detektywa. Jednocześnie jest ostrożny w wydawaniu osądów, nie dopuszcza w swojej pracy działania pochopnego. Preferuje działania zorganizowane i przemyślane, sporządza schludne notatki z zeznań świadków dla wygody dalszych spekulacji. Jest bystry i podstępny, potrafi zręcznie uzyskać interesujące go informacje od przestępciwanej osoby.

.....

* Agatha Christie, fot. commons.wikimedia.org/Agatha Christie plaque – Torre Abbey.jpg: Violetriga;

Na koniec okazuje się także osobą wyrozumiałą, gotową zachować milczenie na temat zbrodni popełnionej w imię wyższych wartości.

Monsieur Bouc – bohater drugoplanowy, Belg, dawny znajomy Herculesa Poirota. Jest dyrektorem Compagnie Internationale des Wagons Lits, dzięki czemu cieszy się szczególnymi względami. Czasem ma skłonność do filozofowania, miewa poetyczne przemyślenia, chciałby opisać scenę obiadu w wielokulturowym towarzystwie. W pewnych kwestiach bywa nieco zacofany, ma nieracjonalne uprzedzenia do Włochów, których uważa za łgarzy i nożowników. W czasie prowadzenia dochodzenia przejawia cechy całkiem przeciwne do Poirota, takie jak pochopność i zniecierpliwienie, które prowadzą do błędnych wniosków. Ciężko mu się skupić na kluczowej kwestii, pozwala myślom uciekać w inne strony. *Monsieur Bouc* szybko się poddaje, często nie jest w stanie dostrzec jakiegokolwiek rozwiązania, dlatego zdaje się na geniusz detektywa. Jest świadom jego talentu i reputacji, jaką się cieszy, dlatego wierzy, że zagadka zostanie rozwiązana. Kierując się dobroduszością i empatią, a także dobrem spótki, przystaje na pierwsze rozwiązanie sprawy zaproponowane przez Poirota.

Doktor Constantine – bohater drugoplanowy, niski ciemnowłosy mężczyzna, Grek. On pierwszy dokonał oględzin zwłok i miejsca zbrodni. Jest profesjonalistą w swoim fachu, trafnie ocenia czas zgonu oraz dostrzega pewnie nietypowe rany na ciele ofiary. Z drugiej strony za szybko wysnuwa wnioski, łatwo daje się zmylić spreparowanymi dowodami. Podobnie jak *Monsieur Bouc* łatwo się poddaje, nigdzie nie widzi rozwiązania zagadki. I on pozwala zbłądzić myślom na sprawy niezwiązane z dochodzeniem. Doktor Constantine także gotowy jest poprzeć pierwsze rozwiązanie tajemniczego morderstwa.

Samuel Ratchett – bohater drugoplanowy, wysoki mężczyzna między sześćdziesiątym a siedemdziesiątym rokiem życia. Ma łysawą głowę, sklepione czoło i głęboko osadzone, przebiegłe oczy. Nosi niezwykle białą sztuczną szczękę. Pozornie wygląda na szacownego dżentelmena, jednak od początku Poirot odnosi wrażenie, że jest ucieleśnieniem czystego zła. Chętni są swoim bogactwem przed detektywem, gotów jest przeznaczyć dużą sumę na własną ochronę. Obawia się bowiem, że ktoś chce zamachnąć się na jego życie. Drugiej nocy w pociągu zostaje zasztyletowany we własnej kuszecie. W trakcie śledztwa okazuje się, że w rzeczywistości był to niejaki Cassetti, gangster, który stał za porwaniem i morderstwem małej Daisy Armstrong (a także innych dzieci, o czym jest wspomniane w powieści). Opuścił wówczas Stany Zjednoczone i zaczął podróżować po świecie. Nie znał języków obcych, dlatego potrzebował sekretarza. Nie zdawał sobie jednak sprawy, że zostanie zdemaskowany i padnie ofiarą spisku.

Edward Masterman – bohater drugoplanowy, trzydziestodwuletni kamerdyner Samuela Ratchetta, Anglik. Jest drobnym, schludnym mężczyzną o pozbawionej wyrazu bladej twarzy. Pracował dla ofiary nieco ponad dziewięć miesięcy. Masterman jest człowiekiem małomównym i opanowanym, a przy tym kulturalnym i okazującym szacunek rozmówcy. Szybko dręczą go wyrzuty sumienia, dlatego po przestuchaniu wraca do detektywa i wyznaje mu prawdę. Mianowicie podczas wojny był ordynansem pułkownika Armstronga, a później jego kamerdynerem w Nowym Jorku. W ramach spisku zatrudnił się u Ratchetta, aby wzbudzić jego zaufanie i śledzić jego działania.

Hector MacQueen – bohater drugoplanowy, Amerykanin po trzydziestce, od roku sekretarz i tłumacz Samuela Ratchetta. Jego ojciec prowadził sprawę zaginięcia i morderstwa Daisy Armstrong jako prokurator okręgowy. Jest jednym z pomysłodawców spisku na życie Ratchetta, wraz z Mary Debenham dopracował szczegóły misternego planu i zadbał o to, by jego chlebodawca podróżował dokładnie tym pociągiem. W trakcie przestuchania jest opanowany i spokojnie odpowiada na pytania aż do momentu, gdy okazuje się, że ze spalonego przez niego listu Poirot odczytał niewygodną dla sprawców informację.

Mary Debenham – bohaterka drugoplanowa, dwudziestosześcioletnia guwernantka, Angielka. Wraca do Londynu z Bagdadu, czyli już od Aleppo podróżuje z Poirotem jednym pociągiem. Jest to wysoka, szczupła i ciemnowłosa kobieta. Ma surowe rysy lekko bladej twarzy i beznamiętne szare oczy. Ubiera się elegancko i modnie, a jej manieri zdradzają obeznanie w świecie i podróżach. Jak sama twierdzi, ma zmysł obserwacji i zdrowy rozsądek. Zachowuje się ze swobodą i pewnością siebie. Jednakże w stresujących sytuacjach traci panowanie nad sobą – zaniepokojenie i podirytowanie zdradza, gdy pojawia się ryzyko niezdzężenia na Simplon Orient Express z powodu opóźnienia Taurus Expressu, a także w czasie rozmowy z detektywem, gdy ten zwraca uwagę na zmianę jej nastawienia, spokoju mimo utknięcia pociągu w zaspach. Choć sprawia wrażenie silnej i nieugiętej, okazuje się być wrażliwa: płacze, zdemaskowana przez detektywa. W przeszłości pracowała jako guwernantka u Armstrongów. Darzy wzajemnym uczuciem pułkownika Arbuthnota.

Pułkownik Robert Arbuthnot – bohater drugoplanowy, wojskowy angielskiego pochodzenia. Jest wysokim, szczupłym mężczyzną między czterdziestym a pięćdziesiątym rokiem życia. Ma opaloną twarz i lekko posiwiałe skronie. Wraca do domu z Indii na przepustce. Łącznie spędził w tym kraju ponad trzydzieści lat, stąd jego obeznanie w tamtejszej polityce i chęć wyprowadzenia MacQueena z błędnych wyobrażeń na jej temat. W czasie przesłuchania odpowiada na pytania zwięźle, bez zbędnej wylewności. Kocha Mary Debenham, staje w jej obronie, gdy zostaje zdemaskowana przez Poirota. Ukazuje wówczas swoją porywczą i wybuchową naturę, grozi detektywowi. Pułkownik Arbuthnot był najdroższym przyjacielem Roberta Armstronga, który ocalił mu życie.

Księżna Natalia Dragomirow – bohaterka drugoplanowa, leciwa dama rosyjskiego pochodzenia, zamieszkała we Francji. Podróżuje w towarzystwie pokojówki Hildegardy Schmidt do domu ze Stambułu, gdzie bawiła w ambasadzie austriackiej. Dzięki inwestycjom męża jest w posiadaniu ogromnego majątku, z którym lubi się obnosić. Nosi naszyjnik z ogromnych pereł, wiele pierścionków oraz sobolowe futro. Bez wątpienia księżna jest brzydką kobietą. Ma drobną, poźótkłą, ropuszą twarz, proste brwi i ciemne, przypominające klejnoty oczy. Od razu można wyczuć, że skrywają one intelekt oraz energię. Mówi głębokim, wyraźnym i nieco skrzekliwym głosem. Księżna Dragomirow jest kobietą władczą, ale traktuje usługującą jej osoby z szacunkiem. Choć jest wyniosła, nie zawsze życzy sobie specjalnego traktowania. Odrzuca propozycję przeprowadzenia przesłuchania w jej przedziale i ucina przeprosiny Poirota za fatygę. Księżna Dragomirow przyjaźniła się z Lindą Arden i była matką chrzestną Soni Armstrong (matki Daisy).

Hildegarda Schmidt – bohaterka drugoplanowa, Niemka w średnim wieku, pokojówka księżnej Dragomirow. Ma szeroką, pozbawioną wyrazu twarz. Wygląda na przyzwoitą osobę, lecz niezbyt inteligentną. Jest spokojna i małomówna, a przy tym kulturalna i okazująca szacunek rozmówcy. Kiedyś pracowała u Armstrongów jako kucharka.

Hrabia Rudolf Andrenyi – bohater drugoplanowy, dyplomata węgierskiego pochodzenia, po trzydziestce. Jest to postawny, przystojny i bardzo elegancki mężczyzna. Nosi świetnie skrojony garnitur z angielskiego tweedu. Jest wybuchowy, staje w obronie żony i żąda wyjaśnień, gdy jest wypytywana przez Poirota. Wykazuje się też pomysłowością i drobiazgowością przy przerabianiu imienia hrabiny w paszporcie oraz na walizce. Kocha swoją żonę i jest gotów do poświęceń dla niej. Zastępuje ją w zbiorowym zamachu na życie Ratchetta.

Hrabina Helena Andrenyi (Goldenberg) – bohaterka drugoplanowa, dwudziestoletnia Amerykanka, żona hrabiego Andrenyi. Ma piękną twarz o bladej cerze, duże brązowe oczy i kruczoczarne oczy. Usta i paznokcie ma pomalowane na ciemną czerwień. W jej głosie i spojrzeniu można dostrzec nutę kokieterii. Ubiera się modnie i elegancko. Aby uniknąć podejrzeń o związek z popełnioną zbrodnią, postuluje się imieniem Elena i udaje

cudzoziemkę. W rzeczywistości jest młodszą siostrą pani Armstrong. Choć miała bardzo silny motyw, ona jedyna nie współuczestniczyła w morderstwie – została zastąpiona przez męża.

Greta Ohlsson – bohaterka drugoplanowa, czterdziestodwuletnia misjonarka szwedzkiego pochodzenia. Była wysoka, miała wyblakłe żółtawe włosy upięte w kok i pociągłą, łagodną twarz owcy. Jedzie ze Stambułu do domu na wakacje. Jest wstydliva, dobrodusza i wrażliwa, łatwo ją doprowadzić do łez. W przeszłości pracowała dla Armstrongów jako pielęgniarka, opiekując się matką Daisy.

Caroline Hubbard – bohaterka drugoplanowa, starsza Amerykanka. Wraca ze Smyrny, gdzie odwiedziła córkę i zięcia, którzy pracują tam w dużej amerykańskiej szkole. Pani Hubbard jest kobietą korpulentną, ale przystojną. Ma skłonności do narzekania i dramatyzowania. Na ogół mówi wyraźnym, monotonnym głosem. Lubi być w centrum uwagi, jest bardzo gadatliwa, nieustannie zajmuje kogoś rozmową. Na koniec okazuje się, że postać pani Hubbard była starannie odegraną rolą, a fatycznie jest to aktorka Linda Arden, matka pani Armstrong. W rzeczywistości jej głos jest miękki, głęboki i rozmarzony. Kobieta staje w obronie współpasażerów i proponuje, aby obciążyć ją całą winą za morderstwo.

Antonio Foscarelli – bohater drugoplanowy, naturalizowany obywatel amerykański, z pochodzenia Włoch. Pracuje w Stanach Zjednoczonych jako agent Forda. Jest to postawny mężczyzna o śniadej, pogodnej twarzy. Gdy Poirot poznaje prawdę, Foscarelli staje się wybuchowy, z jego zachowania znika cała pewność siebie i serdeczność. Jest wrażliwy, na wspomnienie o Daisy łzy napływają mu do oczu. Pracował dla Armstrongów jako kierowca.

Cyrus Hardman – bohater drugoplanowy, czterdziestoletni komiwojażer (sprzedaje taśmy do maszyn do pisania), Amerykanin. Jest barczystym mężczyzną o dużej, mięsistej twarzy i tubalnym głosie. Ubiera się w krzykliwe stroje i często żuje gumę. W trakcie przesłuchania wyznaje, że tak naprawdę jest prywatnym detektywem pracującym dla agencji McNeil w Nowym Jorku. Bawiąc jeszcze w Stambule, został zatrudniony przez Ratchetta do ochrony w czasie podróży. Okazuje się, że był zakochany we francuskiej niani pracującej dla Armstrongów, która, niestudnie oskarżona o współudział w porwaniu, popełniła samobójstwo. To on wysledził Ratchetta, u którego zatrudnili się później Masterman i MacQueen.

Pierre Michel – bohater drugoplanowy, Francuz, konduktor Wagon Lit pracujący dla spółki od ponad piętnastu lat. Pracował w wagonie, w którym doszło do morderstwa. Jest wrażliwy i słabowity – błędnie na twarzy i jest bliski utraty przytomności na wspomnienie o morderstwie. Pod presją łatwo wpada w panikę, denerwuje się i zapiera, gdy jest podejrzewany o związek z morderstwem. W rzeczywistości jest ojcem pokojówki Armstrongów, która popełniła samobójstwo.

Plan wydarzeń

1. Wyjazd Hercule'a Poirota z Aleppo Taurus Expressem.
2. Podróż do Stambułu w towarzystwie Mary Debenham oraz pułkownika Arbuthnota.
3. Przybycie do Hotelu Tokatlian i otrzymanie telegramu.
4. Spotkanie z panem Boukiem.
5. Obserwacja dwóch Amerykanów podczas kolacji.
6. Zaskakująco pełny wagon Simplon Orient Expressu.
7. Miejsce dla Poirota w przedziale MacQueena i odjazd pociągu.
8. Obiad w wagonie restauracyjnym i podpatrywanie współpasażerów.
9. Odmowa ochrony pana Ratchetta.
10. Przeniesienie Poirota do innego przedziału.
11. Głośny jęk w nocy i zatrzymanie pociągu.
12. Bieganina po wagonie.
13. Narzekanie pasażerów przy śniadaniu.

14. Wieść o zamordowaniu Ratchetta.
15. Rozmowa Poirota z MacQueenem.
16. Oględziny miejsca zbrodni.
17. Opowieść o tragedii Armstrongów.
18. Przesłuchanie konduktora Pierre'a Michela.
19. Przesłuchanie sekretarza MacQuenna.
20. Przesłuchanie kamerdynera Mastermana.
21. Przesłuchanie pani Hubbard.
22. Przesłuchanie Greta Ohlsson.
23. Sporządzenie chronologicznej tabeli wydarzeń.
24. Ponowne wezwanie konduktora w sprawie odnalezionego dowodu.
25. Przesłuchanie księżnej Dragomiroff.
26. Przesłuchanie hrabiego Andrenyi.
27. Przesłuchanie hrabiny Andrenyi.
28. Przesłuchanie pułkownika Arbuthnota.
29. Przesłuchanie Cyrusa Hardmana.
30. Przesłuchanie Antonia Foscarelliego.
31. Przesłuchanie panny Debenham.
32. Przesłuchanie pokojówki Hildegarde Schmidt.
33. Podsumowanie zeznań.
34. Odnalezienie narzędzia zbrodni.
35. Przeszukanie bagaży i dalsze rozmowy z pasażerami.
36. Natrafienie na czerwone kimono.
37. Sporządzenie notatki z przesłuchań pasażerów.
38. Lista kwestii wymagających wyjaśnienia i narada śledczych.
39. Rozmyślanie nad możliwym rozwiązaniem zagadki.
40. Rozważania Poirota nad problematycznymi kwestiami.
41. Zdemaskowanie hrabiny Andrenyi.
42. Ustalenie właściciela zgubionej chusteczki.
43. Ponowne przesłuchanie pułkownika Arbuthnota.
44. Zdemaskowanie panny Debenham.
45. Dodatkowe zeznania Antonia Foscarelliego, Greta Ohlsson, Edwarda Mastermana oraz Cyrusa Hardmana.
46. Przedstawienie dwóch rozwiązań zagadki.
47. Zaakceptowanie pierwszego rozwiązania i zamknięcie sprawy.

Krótkie streszczenie

Sławny detektyw Herkules Poirot podróżuje Orient Expressem, pociągiem relacji Sztambuł-Calais. Zostaje zaczepiony przez jednego z pasażerów, Samuela Ratchetta, z ofertą dużego wynagrodzenia za ochronę w czasie podróży, ale detektywowi Ratchett wydaje się niesympatycznym i złym człowiekiem, więc odmawia. Niedługo potem pociąg utyka w zaspach śnieżnych na terenie Jugostawii, a nocą pan Ratchett zostaje zamordowany. Dyrektor kompanii kolejowej i jednocześnie znajomy Poirota, pan Bouc, prosi go o rozwiązanie zagadki tego tajemniczego morderstwa. Poirot zgadza się i przesłuchuje wszystkich pasażerów. Jest to jedynie kilkanaście osób i okazuje się, że wszyscy mają niepodważalne alibi, a w ich zeznaniach powtarza się tajemnicza kobieta w czerwonym kimonie.

Poirot dokładnie bada wszystkie ślady w pokoju zamordowanego i znajduje częściowo zniszczony list, który odsłania tajemnicę Ratchetta – w rzeczywistości nazywał się Casetti i był gangsterem, który porwał i zamordował trzyletnią amerykańską dziewczynkę, Daisy

Armstrong, ale dzięki swoim pieniądзом i znajomościom uniknął kary. Po tej tragedii matka Daisy umarła z rozpaczy, a ojciec popełnił samobójstwo. Detektyw przesłuchuje jeszcze raz pasażerów i odkrywa zadziwiającą prawdę – każdy z nich jest związany z rodziną Armstrongów, a wszyscy razem zebrali się w pociągu po to, by na własną rękę wymierzyć zbrodniarzowi sprawiedliwość. Jest tu więc guwernantka Daisy, przyjaciel jej ojca, matka chrzestna jej matki, ciotka i babcia dziewczynki, kucharka, pielęgniarka i szofer rodziny, a także ojciec i narzeczony pokojówki, która popełniła samobójstwo na skutek niesłuszných oskarżeń o współudział w porwaniu. Każde z nich brało udział w morderstwie Ratchetta.

Poirot, pan Bouc i obecny w pociągu lekarz analizują sytuację i postanawiają powiedzieć policji, że morderstwa dokonał nieznaną sprawca, który uciekł z pociągu pod osłoną nocy.

STRESZCZENIE

Część I. Fakty

1. *Znamienity pasażer Taurus Expressu* (streszczenie rozdziału)

Pewnego zimowego poranka na peronie dworca w syryjskim Aleppo rozmawia dwóch mężczyzn. Jednym z nich jest francuski porucznik Dubosc, którego przełożony przyjaźnił się kiedyś z jego rozmówcą i ocalił mu niegdyś życie. Drugi to belgijski detektyw Herkules Poirot. Miał on do wykonania pewną misję w Syrii, a teraz czeka na odjazd Taurus Expressu do Stambułu. Mężczyznom przygląda się zza okna pociągu Mary Debenham, wracająca z Bagdadu. W końcu Poirota ponagla konduktor spółki Wagon Lit, chwilę później pociąg odjeżdża. Belg dowiaduje się od pracownika kolei, że oprócz niego Taurus Expressem podróżuje zaledwie dwoje angielskich pasażerów.

Herkules Poirot ma okazję przyjrzeć się Anglikom podczas śniadania. Są to Mary Debenham, młoda elegancka dama, oraz pułkownik Arbuthnot, wysoki opalony mężczyzna z lekko posiwiałymi skroniami. W czasie posiłków zachowują się, jakby byli dla siebie obcy, ale przeczy temu ich rozmowa zastyszana później przez Poirota.

Gdy pociąg nieoczekiwanie się zatrzymuje, panna Debenham zaczyna się niepokoić, zależy jej bowiem na czasie, gdyż tego samego dnia przesiada się na Simplon Orient Express. Jednakże już po dziesięciu minutach pociąg rusza ponownie. Po przybyciu do Stambułu Herkules Poirot pojechał prosto do hotelu Tokatlian.

2. *Hotel Tokatlian* (streszczenie rozdziału)

Na miejscu Poirot otrzymuje niespodziewany telegram, w którym dostaje polecenie, aby jak najszybciej wracał do Londynu. Prosi konsjerża o zarezerwowanie miejsca w wagonie sypialnym i udaje się na kolację. W restauracji spotyka dawnego znajomego, *Monsieur Bouca*, dyrektora spółki Compagnie Internationale des Wagon Lits. W trakcie posiłku detektyw przygląda się dwóm mężczyznom przy sąsiednim stoliku. Jeden z nich wywołuje w nim niewypowiedziany niepokój. W tym czasie do Poirota podchodzi skruszony konsjerż z wiadomością, że w pociągu nie ma już miejsc. Przyjaciela pociesza *Monsieur Bouc*, który jest przekonany, że znajdzie się dodatkowe miejsce.

Na dworcu okazuje się, że jeden pasażer z listy się nie stawił i *Monsieur Bouc* zarządza, by jego miejsce zajął Poirot. Okazuje się, że będzie dzielił przedział z Hectorem MacQueenem, młodym Amerykaninem z hotelu Tokatlian. Po chwili Orient Express wyrusza w trzydniową podróż przez Europę.

3. Poirot odmawia (streszczenie rozdziału)

Następnego dnia podczas obiadu Herkules Poirot obserwuje wielonarodowościowe towarzystwo podróżujące pociągiem. Są tam poznani już przez detektywa panna Debenham oraz pułkownik Arbuthnot, a także młody MacQueen ze swoim chlebobawcą. Gdy obiad się kończy, wszyscy opuszczają wagon restauracyjny. Pozostają w nim jedynie Poirot oraz Ratchett, starszy Amerykanin o przebiegłych oczach, który dzień wcześniej jadł kolację w hotelu Tokatlian. Mężczyzna chciałby, aby Poirot zapewnił mu ochronę w zamian za wysokie wynagrodzenie. Detektyw odmawia jednak podjęcia się zadania.

4. Krzyk pośród nocy (streszczenie rozdziału)

Wieczorem walizki Poirota zostają przeniesione do przedziału numer jeden, który zajmował wcześniej *Monsieur Bouc*. Ten przeniósł się za to do wagonu z Aten, podążającego do składu w Belgradzie. Poirot rozmawia z panią Hubbard, która wyznaje, że Ratchett budzi w niej lęk. Po pożegnaniu się z rozmówczynią Poirot kładzie się spać.

Po kilku godzinach ze snu wyrывa go głośny jęk. Gdy wygląda na korytarz, panuje tam duże poruszenie – nad kolejnymi drzwiami rozbrzmiewają dzwonki, a konduktor biegnie z miejsca na miejsce, usługując pasażerom. Podchodzi też do przedziału Ratchetta, ale dochodzi stamtąd głos po francusku, że zadzwoniono przez pomyłkę.

5. Zbrodnia (streszczenie rozdziału)

Poirot nie może zasnąć. Brakuje mu bowiem kotysania pociągu, który od pewnego czasu stoi. Ponownie dochodzi go dźwięk dzwonka, tym razem wyjątkowo natrączywy. Gdy konduktor przybywa na wezwanie Poirota, wyznaje mu, że pani Hubbard uparcie twierdzi, że w jej przedziale był jakiś mężczyzna. Informuje też detektywa, że pociąg został unieruchomiony z powodu zasp śnieżnych. Poirot dopiero co zasnął, gdy ponownie budzi go hałas. Na korytarzu dostrzega oddalającą się kobietę w czerwonym kimonie. Detektyw stwierdza, że ma zszargane nerwy, i wraca do łóżka.

Podczas śniadania pasażerowie narzekają na opóźnienie spowodowane unieruchomieniem pociągu. Jednak nie wszyscy pojawiają się w wagonie restauracyjnym. Poirot umila sobie czas rozmową ze współpasażerami, lecz po pewnym czasie jeden z konduktorów informuje detektywa, że *Monsieur Bouc* prosi go o wizytę.

Na miejscu Poirot zastaje kilku mężczyzn i po chwili dowiaduje się, że zeszłej nocy Ratchett został zamordowany w swoim przedziale. *Monsieur Bouc* nalega, aby Poirot zajął się tą sprawą. Detektyw zgadza się i prosi o dostarczenie mu planu wagonu oraz paszportów i biletów pasażerów.

6. Kobieta? (streszczenie rozdziału)

W pierwszej kolejności Poirot rozmawia z Hectorem MacQueenem, sekretarzem ofiary. Amerykanin opowiada detektywowi, jak poznał Ratchetta i jakie były jego obowiązki. Wyznaje, że jego pracodawca nie znał języków obcych, dlatego on występował bardziej w roli pilota wycieczki dla Ratchetta, który chciał zobaczyć świat. Mówi też Poirotowi o listach z pogroźkami, które otrzymywał chlebobawca. Na koniec przyznaje, że nie darzył Ratchetta ani sympatią, ani zaufaniem. *Monsieur Bouc* jest skłonny zgodzić się z kierownikiem pociągu, że zabójcą mogła być kobieta.

7. Ciało (streszczenie rozdziału)

Detektyw udaje się w towarzystwie doktora Constantine'a do przedziału ofiary. Wystuchuje ekspertyzy lekarza, który jest zdumiony niezwykłym układem ran na ciele

nieboszczyka. W jego koszuli nocnej znajduje się zniszczony zegarek, który zatrzymał się na godzinie kwadrans po pierwszej. Podczas oględzin miejsca zbrodni Poirot znajduje damską chusteczkę oraz wycior do fajki. Zwraca uwagę na różniące się kształtem zapalki w popielnicze oraz osmalone skrawki papieru. Po skompletowaniu potrzebnych przedmiotów detektyw tworzy prowizoryczny przyrząd, dzięki któremu odczytuje fragment tekstu ze spalonego kawałka. Tyle mu jednak wystarczy do powiązania zbrodni z głośną sprawą z przeszłości i skojarzenia prawdziwego imienia ofiary.

8. Porwanie Daisy Armstrong (streszczenie rozdziału)

Detektyw streszcza *Monsieur Boukowi* i doktorowi Constantine'owi tragedię Armstrongów. Trzyletnia Daisy Armstrong, córka pułkownika Armstronga i wnuczka sławnej aktorki Lindy Arden, została porwana dla okupu. Gdy rodzice wyptacili ogromną sumę dwóch tysięcy dolarów, odnaleziono ciało dziecka, które nie żyło od co najmniej dwóch tygodni. Będąca w ciąży pani Armstrong, wstrząśnięta przeżyciem, urodziła przedwcześnie martwe dziecko, po czym sama zmarła. Jej mąż zastrzelił się z rozpacz. Jeszcze jedną ofiarą tej tragedii była francuska pokojówka, którą niestudnie podejrzewano o związek z porwaniem i morderstwem. Nie mogąc poradzić sobie z tą sytuacją, wkrótce rzuciła się z okna i zginęła. Cassetti, przywódca gangu, który stał za porwaniem, został aresztowany po kilku miesiącach. Jednakże posiadał on wielki majątek oraz niewygodne informacje na temat pewnych osób, dzięki czemu został uniewinniony. Zmienił wówczas nazwisko i wyjechał z Ameryki.

Dzięki odczytanemu fragmentowi ze spalonego listu Poirot był przekonany, że sprawa Armstrongów to klucz do rozwiązania zagadki, a motywem zbrodni mógł być akt zemsty na Cassettim. Po opróżnieniu wagonu restauracyjnego trzech mężczyźni udają się tam w celu przeprowadzenia przesłuchań pasażerów pociągu.

Część II. Zeznania

1. Zeznanie konduktora Wagon Lit (streszczenie rozdziału)

Konduktor Pierre Michel był bardzo zdenerwowany zbrodnią i przesłuchaniem. Obawia się, że sprawa ta stawia go w złym świetle. Opowiada o wydarzeniach minionej nocy, którą spędził na swoim stanowisku na końcu wagonu z jednym wyjątkiem – przez chwilę był w wagonie z Aten, aby porozmawiać z kolegą. Zeznania konduktora pokrywają się ze wspomnieniami Poirota z zeszłej nocy, z uwzględnieniem kobiety w czerwonym kimonie. *Monsieur Bouc* pociesza pracownika, że nie dostrzega żadnych błędów z jego strony.

2. Zeznanie sekretarza (streszczenie rozdziału)

Sekretarz ofiary, Hector MacQueen, jest zdumiony informacją o prawdziwej tożsamości przełożonego. Zeszłą noc Amerykanin spędził w dużej części na rozmowie z pułkownikiem Arbuthnotem. Później udał się do Ratchetta, aby sporządzić notatki do listów, które miał dla niego napisać. Po opuszczeniu pracodawcy MacQueen ponownie natknął się na pułkownika, z którym znów pogrążył się w rozmowie. Sekretarz również widział kobietę w czerwonym kimonie, zmierzającą w kierunku łazienki.

3. Zeznanie kamerdynera (streszczenie rozdziału)

Edward Masterman, kamerdyner ofiary, widział pracodawcę po raz ostatni, gdy ten czytał otrzymany list, z powodu którego był zdenerwowany. Masterman nałat do szklanki środek nasenny dla Ratchetta i zostawił na stoliku. Po opuszczeniu

przedziału pracodawcy kamerdyner przekazał MacQueenowi, że jest wzywany do Ratchetta, a następnie udał się do własnego przedziału, gdzie czytał książkę. Później położył się spać, ale przez długi czas nie mógł zasnąć z powodu bólu zęba. Edward Masterman dzieli przedział z Włochem, który przez całą noc spał.

4. Zeznanie Amerykanki (streszczenie rozdziału)

Pani Caroline Hubbard z przejęciem opowiada śledczym o wydarzeniach z poprzedniej nocy, kiedy ktoś wszedł do jej pokoju. Ona leżała sparaliżowana ze strachu, a po pewnym czasie zaczęła dzwonić na konduktora. Gdy ten przybył, w przedziale nikogo nie było. Kobieta dysponuje jednak dowodem – rano znalazła guzik z uniformy obsługi Wagon Lit. Drzwi między przedziałami pani Hubbard i Ratchetta były zaryglowane, co sprawdziła pasażerka ze Szwecji. W środku nocy obudził ją damski głos dochodzący z sąsiedniego przedziału. Chwilę potem kobieta ponownie zasnęła.

5. Zeznanie Szwedki (streszczenie rozdziału)

Gdy Greta Ohlsson wybierała się zeszłej nocy do pani Hubbard, niechcący otworzyła drzwi do przedziału Ratchetta, który wygłosił kilka nieprzyzwoitych uwag pod jej adresem. Kobieta była zażenowana tym wspomnieniem. Na prośbę Caroline Hubbard Szwedka sprawdziła, czy drzwi między jej przedziałem a przedziałem Ratchetta są zaryglowane. Następnie wróciła do siebie i położyła się spać. Panna Ohlsson dzieli przedział z panną Debenham i uważa, że współpasażerka nie opuszczała łóżka do rana.

Po przesłuchaniu Szwedki detektyw Poirot sporządził, na podstawie dotychczasowych zeznań, tabelkę z chronologicznie uporządkowanymi wydarzeniami zeszłej nocy. Natomiast *Monsieur Bouc* uważa, że za zabójstwo odpowiada Włoch.

6. Zeznanie rosyjskiej księżnej (streszczenie rozdziału)

Przed śledczymi ponownie wezwano konduktora i pokazano mu znaleziony przez panią Hubbard guzik. Pierre Michel oburza się, że posądza się go o udział w zbrodni, i wszystkiego się wypiera. Na swoją obronę pokazuje, że wszystkie jego guziki są na swoim miejscu, oraz każe przesłuchać pozostałych konduktorów. Oni również mają komplet guzików, a także zaprzeczają, by kiedykolwiek byli w przedziale pani Hubbard.

Zeszłej nocy księżna Dragomiroff czytała książkę, a później nie mogła zasnąć przez bóle reumatyczne. Wezwała zatem pokojówkę, która zrobiła jej masaż, a następnie czytała na głos, póki pani nie poczuła się senna. Księżna przyznaje, że przyjaźniła się z Lindą Arden, a Sonia Armstrong była jej chrześnicą.

7. Zeznanie hrabiego i hrabiny Andrenyi (streszczenie rozdziału)

Hrabia miał stawić się na przesłuchanie wraz z małżonką, przybywa jednak sam. Twierdzi, że nie jest w stanie pomóc detektywowi, gdyż przez całą noc oboje spali. Sprzeciwia się przesłuchaniu hrabiny, ale w końcu ustępuje. Uwagę Poirota przykuwa tłusta plama w paszporcie dyplomatycznym hrabiego. Jego małżonkę detektyw wypytuje jedynie o kilka formalności.

8. Zeznanie pułkownika Arbuthnota (streszczenie rozdziału)

Podczas przesłuchania pułkownika Poirot stara się uzyskać informacje na temat panny Debenham. Arbuthnot utrzymuje, że poznał ją dopiero w pociągu, ale jest przekonany, że nie ma związku ze zbrodnią. Zeznaje, że zeszłej nocy rozmawiał na temat polityki z MacQueenem, a następnie udał się na spoczynek. Po drodze jego uwagę

przykuły niedomknięte drzwi do przedziału szesnastego, z których ukradkowo wyjrzał przebywający tam mężczyzna.

9. Zeznanie pana Hardmana (streszczenie rozdziału)

Cyrus Hardman wyznaje, że jest detektywem pracującym dla agencji McNeil w Nowym Jorku. Bawiąc jeszcze w Stambule, został zatrudniony przez Ratchetta do ochrony w czasie podróży. Za dnia spał, a po zmroku czuwał w swoim przedziale przy uchylonych drzwiach. Hardman twierdzi, że Ratchett opisał mu człowieka, którego się obawiał. Miał być to niski, ciemnowłosy mężczyzna o wysokim, kobiecym głosie. Na wieść o faktycznej tożsamości zleceniodawcy Hardman jest zaskoczony.

10. Zeznanie Włocha (streszczenie rozdziału)

Antonio Foscarelli wylewnie odpowiada na pytania Poirota. Zeszłej nocy dużo czasu spędził w wagonie restauracyjnym, a potem wrócił do przedziału, który dzieli z angielskim kamerdynerem. Twierdzi, że ani on, ani współpasażer nie ruszali się stamtąd do rana.

11. Zeznanie panny Debenham (streszczenie rozdziału)

Początkowo detektyw Poirot zadaje pannie Debenham pytania niezwiązane ze zbrodnią, co wprawia ją w zakłopotanie. Później wyznaje, że także widziała na korytarzu kobietę w czerwonym kimonie. Na koniec mówi Poirotowi, że dzieląca z nią przedział Szwedka sprawia wrażenie zamartwionej. Ona ostatnia widziała bowiem ofiarę i sądzi, że z tego powodu jest podejrzewana. Detektyw odpowiada, że panna Debenham może uspokoić swoją towarzyszkę.

12. Zeznanie niemieckiej pokojówki (streszczenie rozdziału)

Po wyjściu panny Debenham Poirot tłumaczy zaintrygowanym kolegom, dlaczego w ten sposób ją przesłuchiwał. Później streszcza im zasłyszaną rozmowę między nią a pułkownikiem Arbuthnotem. *Monsieur Bouc* i doktor Constantine nie wierzą, że to ona mogła zamordować Ratchetta.

Hildegard Schmidt, pokojówka księżnej Dragomiroff, stwierdza na początku, że niczego nie wie. Zeszłej nocy robiła masaż księżnej i czytała jej na głos. Potem przyniosła jej dodatkowy pled, gdyż mimo ogrzewania w pociągu było zimno. Po drodze natknęła się na konduktora. Jest pewna, że był to niski i ciemnowłosy mężczyzna o słabym, kobiecym głosie.

13. Podsumowanie zeznań pasażerów (streszczenie rozdziału)

Po przesłuchaniu wszystkich pasażerów Herkules Poirot dokonuje podsumowania ich zeznań. *Monsieur Bouc* i doktor Constantine są załamani, gdyż nie widzą szans na rozwiązanie tej sprawy. Jedynym znanym faktem jest przyczyna śmierci ofiary. Pozostałe kwestie pozostają bez wyjaśnienia. Nie można orzec, o której dokładnie godzinie doszło do morderstwa, gdyż zegarek może być spreparowanym dowodem. Kłopotliwe do wyjaśnienia są także tajemnicze postacie niskiego, ciemnowłosego mężczyzny oraz kobiety w czerwonym kimonie. Co więcej, rozbieżności w ranach na ciele ofiary wskazują na to, że morderców było więcej. Śledczy postanawiają przeszukać bagaże pasażerów, a Poirot przewiduje, gdzie mogą być uniform konduktora oraz czerwone kimono.

Nagle do wagonu restauracyjnego wpada przerażona pani Hubbard, która znalazła w kosmetyczce zakrwawiony nóż, i po chwili pada zemdlna w ramiona *Monsieur Bouca*.

14. Narzędzie zbrodni (streszczenie rozdziału)

Detektyw Poirot wraz z towarzyszami udaje się do przedziału pani Hubbard, by obejrzeć narzędzie zbrodni. Roztrzęsiona kobieta oświadcza, że nie spędzi tam już żadnej nocy. Po interwencji *Monsieur Bouca* jej bagaż zostaje przeniesiony do innego wagonu, ale najpierw przeszukany.

15. Bagaże pasażerów (streszczenie rozdziału)

Następnie Herkules Poirot przystępuje do przeszukania wszystkich bagaży. Przy okazji zadaje pasażerom dodatkowe pytania, a szczególnie dociekliwie wypytuje pannę Debenham. Zgodnie z przewidywaniami detektywa w walizce Hildegarde Schmidt zostaje znaleziony uniform Wagon Lit. Czerwone kimono Poirot znajduje natomiast we własnym bagażu.

Część III. Herkules Poirot myśli

1. Która z nich? (streszczenie rozdziału)

Po powrocie do wagonu restauracyjnego Poirot stara się zebrać myśli. Jego praca jest utrudniona, ponieważ może polegać jedynie na dedukcji, nie ma bowiem możliwości sprawdzenia prawdziwości zeznań pasażerów tak, jak robi to policja. Detektywa szczególnie zastanawiają słowa MacQueena, który wyznał, że Ratchett nie znał języków obcych. Jednakże w nocy odpowiedź na wezwanie konduktora była po francusku. Detektyw sporządza też listę pasażerów wraz z podstawowymi informacjami zebranymi na podstawie zeznań.

2. Pytania (streszczenie rozdziału)

Poirot wypisuje również dziesięć kwestii wymagających wyjaśnienia. Taką próbę podejmują *Monsieur Bouc* i doktor Constantine, jednak Poirot nie zgadza się z ich tokiem myślenia.

3. Pewne fakty, które dają do myślenia (streszczenie rozdziału)

Wszyscy śledczy siadają i w ciszy próbują wpaść na rozwiązanie zagadki. Myśli *Monsieur Bouca* i doktora Constantine'a schodzą jednak na inne sprawy. Poirot dzieli się z towarzyszami swoimi przemyśleniami. Jest przekonany, że w pociągu znajduje się osoba blisko związana z rodziną Armstrongów, dla której spalony list byłby niewygodnym dowodem.

4. Tłusta plama na węgierskim paszporcie (streszczenie rozdziału)

Po kolacji detektyw Poirot zatrzymuje hrabiego i hrabinę, zarzucając im kłamstwo. Kobieta wyznaje, że nazywa się Helena Goldenberg i jest młodszą siostrą pani Armstrong. Natomiast hrabia Andrenyi przyznaje się do przerobienia imienia żony w paszporcie na „Elena”, aby odciągnąć od niej podejrzania.

5. Imię księżnej Dragomiroff (streszczenie rozdziału)

Następnie okazuje się, że chusteczka znaleziona w miejscu zbrodni należy do księżnej Dragomiroff, której imię brzmi Natalia. Monogram jest wyhaftowany cyrylicą,

w której litera N wygląda jak europejskie H. *Monsieur* Bouc jest zdumiony fatszywością pasażerów.

6. Drugie przesłuchanie pułkownika Arbuthnota (streszczenie rozdziału)

Herkules Poirot ponownie rozmawia z pułkownikiem Arbuthnotem, próbując dowiedzieć się, na jaki temat rozmawiał z panną Debenham w Taurus Expressie. Pułkownik odmawia jednak udzielenia odpowiedzi na to pytanie.

7. Tożsamość Mary Debenham (streszczenie rozdziału)

Podczas ponownego przesłuchania panny Debenham detektyw Poirot poznaje jej przeszłość – pracowała ona jako guwernantka w domu Armstrongów. Kobieta wybuchła nagle płaczem, a siedzący obok pułkownik Arbuthnot zaczyna grozić Poirotowi i wykrzykiwać, że Mary Debenham nie ma nic wspólnego ze zbrodnią.

8. Kolejne zaskakujące odkrycia (streszczenie rozdziału)

Zaraz potem detektyw przeprowadza kilka krótkich rozmów z pozostałymi pasażerami, w trakcie których poznaje tożsamość Foscarelliego, który pracował jako szofer Armstrongów, Greta Ohlsson, byłej pielęgniarki Armstrongów i opiekunki Daisy, oraz Edwarda Mastermana, który służył pułkownikowi Armstrongowi na wojnie, a potem pracował u niego jako kamerdyner.

9. Poirot przedstawia dwa rozwiązania (streszczenie rozdziału)

Gdy wszyscy zbierają się w wagonie restauracyjnym, Herkules Poirot przedstawia dwa możliwe rozwiązania sprawy.

Pierwsze z nich zakłada, że morderca wszedł do pociągu w stroju konduktora na stacji w Belgradzie bądź w Vinkovci, a następnie porzucił uniform i w zwykłej odzieży opuścił pociąg, zanim ten ruszył.

Drugie rozwiązanie przewiduje winę wszystkich pasażerów i konduktora Pierre'a, którzy na różne sposoby byli powiązani z rodziną Armstrongów. Każdy z nich miał oddać jeden cios nożem. Wówczas pani Hubbard, która jest w rzeczywistości aktorką Lindą Arden, przyznaje detektywowi rację i uzupełnia jego domysty. Na koniec prosi, aby tylko ona została ukarana, bo chętnie dokonałaby morderstwa sama. Herkules Poirot konsultuje się z *Monsieur* Boukiem oraz doktorem Constantinem i razem decydują się przyjąć pierwszą wersję wydarzeń, która zostanie przedstawiona policji.

Problematyka

Morderstwo w Orient Expressie, podobnie jak inne powieści detektywistyczne Agathy Christie, opiera się na **przemysłanej i złożonej intrydze**. W składzie relacji Sтамбуł-Calais dochodzi do brutalnego morderstwa. Przypadkowo podróżujący tym samym pociągiem Herkules Poirot podejmuje się śledztwa. Staje tym samym przed bardzo trudnym zadaniem ustalenia, kto popełnił zbrodnię. Wszyscy pasażerowie, pozornie niebędący w żaden sposób powiązani, mają zapewnione alibi. Brakuje też motywu zasztyletowania obcego człowieka. W toku śledztwa okazuje się, że ofiara to były szef grupy przestępczej, która stała za porwaniem i zabójstwem małej Daisy Armstrong. To doprowadziło do serii tragedii, w których zginęły trzy osoby. Tym samym mordercy należy szukać pośród osób związanych z rodziną Armstrongów. Z czasem Poirot odkrywa, że za zabójstwo odpowiada nie jedna osoba, lecz wszyscy podróżujący.

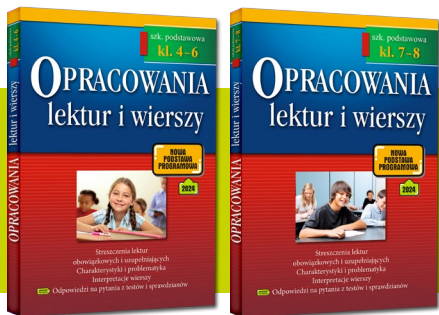
Powieść porusza problem samopomocy, **samodzielnego dochodzenia sprawiedliwości**. Cassetti **stanął przed sądem za porwanie i morderstwo, ale pieniądze i znajomości**

pozwoły mu uniknąć kary. Z tego powodu grupa powiązanych z Armstrongami ludzi zdecydowała się na krwawą **zemstę, by sprawiedliwości stało się zadość.** Takie działanie jest potępiane przez prawo jako niemoralne. Problem pojawia się wtedy, gdy odpowiednie organy w państwie nie wykonują swoich funkcji w taki sposób, jakiego oczekuje społeczeństwo. Kwestia ta frapuje także Poirot, który jest poruszony rytualną zbrodnią popełnioną w imię wyższej wartości. **Zabójcy kierowali się bowiem nie tylko ślepą zemstą, ale również potrzebą pozbycia się ludzkiego potwora, który mógłby skrzywdzić więcej osób.** Detektyw przedstawia zgromadzonym dwa możliwe rozwiązania sprawy, a po konsultacji z dyrektorem spółki decyduje się wybrać to, które nie obciąża sprawców.

Powieść detektywistyczna

Morderstwo w Orient Expressie to jedna z wybitniejszych powieści Agathy Christie, jednej z najbardziej poczytnych autorek powieści detektywistycznych (odmiana powieści kryminalnej). Gatunek ten charakteryzuje się specyficznymi regułami – **akcja toczy się zawsze wokół dochodzenia poświęconego morderstwu**, które zwykle jest jednym z pierwszych wydarzeń powieści i następuje zaraz po wprowadzeniu i przedstawieniu wszystkich bohaterów. **Osią akcji jest praca detektywa**, który poszukuje mordercy, a **punkt kulminacyjny, zakończenie powieści, stanowi zrelacjonowanie przez niego wszystkich wniosków, do których doszedł, i zdemaskowanie winnego.** Czytelnik uczestniczy wraz z detektywem we wszystkich wydarzeniach i ma dostęp do tej samej wiedzy, może więc w trakcie lektury sam próbować wydedukować, kim jest morderca.

Powieści detektywistyczne jednego autora często łączą się ze sobą postacią detektywa. W utworach Agathy Christie takich detektywów jest dwoje: zawodowy detektyw Herkules Poirot lub panna Jane Marple – staruszka, detektyw-amatorka.

Lektury obowiązkowe znajdziesz w książkach:

Opracowania lektur i wierszy – szkoła podstawowa klasy 4-6
Opracowania lektur i wierszy – szkoła podstawowa klasy 7-8

Kup na www.greg.pl

Autorzy:

Jakub Bączyński, Olga Gradoń, Adam Karczewski, Anna Kremiec,
Jakub Matusiak, Damian Molicki, Izabela Nałódka, Agnieszka Nawrot,
Karolina Rymut-Kościelniak, Dorota Stopka, Lucyna Szary, Aldona Szóstak,
Joanna Tomasiak, Weronika Widzińska, Barbara Włodarczyk,
Maria Zagnińska, Kamila Zawadzka

Redakcja i korekta:

Agnieszka Antosiewicz, Szymon Rój, Karolina Rymut-Kościelniak,
Joanna Tomasiak, Weronika Widzińska, Maria Zagnińska

© Copyright by Wydawnictwo GREG® Sp. z o.o.

Wydawnictwo GREG®

ul. Klasztorna 2B
31-979 Kraków
tel. 12 680 15 50
www.greg.pl

Księgarnia internetowa: www.greg.pl

Znak firmowy GREG® zastrzeżony w Urzędzie Patentowym RP.

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Żadna część niniejszej publikacji nie może być reprodukowana
lub przedrukowana bez pisemnej zgody Wydawnictwa GREG®.

Projekt okładki:

Grzegorz Więczkiewicz

Layout i skład:

Pracownia Register

Zdjęcia i portrety – domena publiczna.